

Velferdsprotokoll for purker og slaktegris

Forklaring til målinger

Bruk av miljøberikelse (Purker og slaktegris)

Rotting er en svært viktig atferd for griser og som ikke har blitt endret ved domestisering, og når griser har muligheten til det vil de bruke store deler av tiden på denne atferden. Manipulering og utforskning av passende berikende materiale med munnen og trynet er en positiv indikator på at en gris sine atferdsbehov møtes. Manipuleringen av andre griser, inventar og møkk antyder en motivasjon til å rote, men en mangel på tilgjengelige passende materiale å rote med. Om man ikke tilbyr tilstrekkelige mengder med egnet manipulerbart materiale, kan dette øke risikoen for blant annet halebiting, ørebiting og aggresjon.

Årsakene til steintygging er ikke helt forstått, men steintygging kan tyde på sult eller begrenset tilgang til passende manipulerbart materiale, selv om det også hender at purker tygger på steiner selv når halm og annet materiale er tilgjengelig.

Øre- og flankebiting (purker og slaktegris)

Øre- og flankebiting har lignende årsaker som for halebiting, noe som indikerer at miljøet er utilstrekkelig når det gjelder å møte atferdsmessige og/eller fysiologiske behov hos grisen. Det kan f.eks. være mangel på passende manipulerbart materiale eller at de har utilstrekkelig med plass. Skader fra øre- og flankebiting er ofte assosiert med smerte og kan i tillegg gi infeksjon.

Griser som trenger ekstra stell (purker og slaktegris)

Behandling av en syk eller skadet gris bør alltid være første prioritet for produsenten. En syk eller skadet gris har redusert velferd og skal tas hånd om med en gang. Høy forekomst av griser som trenger ekstra oppfølging på et besetningsnivå indikerer generelt dårlig stell eller et sykdomsproblem.

Sykebinger (purker og slaktegris)

En syk eller skadet gris har nedsatt velferd. Lidelse skal lindres, enten gjennom avliving eller behandling i en tørr, komfortabel, strødd sykebinge og med konsultasjon av veterinær ved behov. Griser som har fordel av en egen sykebinge er griser som er syke, skadet eller halte og ikke er i stand til å konkurrere om ressurser, griser som blir mobbet/halebitt eller som vil ha fordel av tilgang til et liggeunderlag som er mer komfortabelt enn det som er tilgjengelig i bingen. Forskrift om hold av svin sier at «Det skal i bygninger for svin være særskilte binger til syke dyr og dyr som trenger ekstra tilsyn. I besetninger med slaktegris og/eller purker skal det være et tilstrekkelig antall sykebinger og alltid en ledig sykebinge hvor dyr kan oppstalles enkeltvis. Sykebingen må bare benyttes til begrenset opphold, og den skal være så stor at dyrene lett kan snu seg rundt, med mindre veterinær anbefaler at dyret må stå i en trangere bing. Det skal alltid sørges for at dyr i sykebinger har tilstrekkelig varme og strø, og er sikret tilgang på vann og fôr». En høy forekomst av griser som holdes i sykebinger kan indikere et generelt sykdomsproblem.

Skader på kroppen (purker og slaktegris)

Skader på kroppen til griser er primært forårsaket av aggressive interaksjoner mellom griser, men det kan også være forårsaket av dårlig innredning. Aggressive interaksjoner og frykt og sår assosiert med slåssing er ansett å være skadelig for grisens velferd. Plasseringen og type skade som er tilstede og ethvert åpenbart mønster på griser innenfor en gruppe kan hjelpe til med å identifisere risikofaktorer og passende tiltak for å redusere disse risikoene i fremtiden.

For eksempel er skader på hode og skulder assosiert med slåsskamper om sosial rangering, særlig i et restriktivt miljø som begrenser effektiv spredning av grisene og muligheten til å vise passende underdanig atferd. Skader på bakparten kan skyldes konkurranse om maten eller vedvarende adferd med ridning på ryggen til andre dyr. Det er en generell trend for en økt risiko for skader hos purker holdt på hardt golv med lite/ingen strø.

Aggressive interaksjoner assosiert med skader resulterer i økt energibruk og dårligere fôrutnyttelse. Skader på øre og skuldre er det som er assosiert med størst reduksjonen i vekst og produktivitet.

Haleskader (slaktegriser)

Halebiting er en unormal atferd som kan være forårsaket av utilstrekkelig mulighet til fôrrelatert atferd som roting eller annen manipulering av passende materialer. Halebiting kan oppstå ved frustrasjon og konkurranse om ressurser og gir dermed bekymring angående velferden til den som biter like mye som til den som blir bitt. Haleskader er det kliniske resultatet av halebiting. Skadene er smertefulle og kan bli infisert. Dette kan føre til at grisen får byller, blodforgiftning og i verste fall at grisen dør. En hvilken som helst haleskade øker risikoen for utbrudd av halebiting innenfor en besetning og må derfor alltid anses som en alvorlig velferdsbekymring.

Bogsår (purker)

Bogsår er smertefulle, de er vanligvis tilstede i en langvarig periode og gjentar seg ofte. Bogsår indikerer at forhold ved oppstalling, fôring eller stell av purka ikke er optimalt, og antyder tilstedeværelse av langvarige velferdsproblemer. Dårlig hold, påvirket av tilgang på fôr, vann og fôringsstrategi, samt faktorer som øker liggetid slikt som sykdom og halthet, kan øke risikoen for bogsår. Forlenget ligging på harde golv kan påvirke bogsår og det er en økt risiko for purker som holdes på tett betonggolv med lite eller ingen strø sammenlignet med golv med mye strø.

Vulvaskader (purker)

Vulvaskader er forårsaket av at purker biter på vulvaen til andre purker som et resultat av frustrasjon. Skadene er smertefulle, kan bli infisert og kan resultere i arrdannelse og senere fødselsvansker. Skader fra vulvabiting er assosiert med konkurranse om mat, begrenset tilgang til vann, lave fôrnivåer og utilstrekkelig med grovfôr/magefyll i dietten. Økt forekomst av vulvaskader gir ofte økt andel av avlivede purker.

Møkk på kroppen (purker og slaktegris)

Griser er motivert til å holde seg rene og tilstedeværelsen av møkk på kroppen indikerer at deres miljø er utilstrekkelig, noe som påvirker deres evne til å utføre normalt vedlikehold av kroppen. Når griser får fritt valg, vil de ligge på rene, tørre områder og de vil gjøre fra seg på steder borte fra der de ligger. De vil bare ligge på ekskrementer hvis deres omgivelsestemperatur har nådd et kritisk punkt eller om det er utilstrekkelig med plass. Begge disse årsakene indikerer et betydelig velferdskompromiss. En utendørs gris som er full av gjørme er normalt, særlig gjennom sommermånedene når grisene ruller seg for å beskytte huden og kjøle seg ned. Derfor fokuserer denne målingen på å identifisere bare når grisene er møkkete på grunn av avføring og urin.

I tillegg til å markere utilstrekkelige miljøforhold, kan møkk på kroppen føre til økt risiko for hudirritasjon, ektoparasitter (slikt som lus og skabb) og sykdom slikt som mastitt. Møkk på kroppen kan også tiltrekke fluer som kan overføre sykdom innenfor eller mellom bygninger og på tvers av svinebesetninger.

Beinhevelser (purker og slaktegris)

Beinhevelser er forårsaket av dårlig miljø og er ofte assosiert med dårlige golvforhold. Bursitt, en spesifikk form for beinhevelse, kan forårsakes av våte, glatte og ødelagte golv og er mye mindre vanlig i systemer med tilstrekkelig mengde strø. Beinhevelser kan også skyldes infeksjoner i ledd. Beinhevelser kan være assosiert med unormal holdning og bevegelse og er negativt for grisens velferd.

Hudlidelse (purker og slaktegris)

Hudsykdommer hos gris kan skyldes spesifikke infeksjoner eller være tegn på mer generell sykdom. De mest vanlige formene for hudlidelser er skabb, nekroser, vesikulære sykdommer (sykdommer som gir blemmer) og solbrenthet. Sykdommene kan ha innvirkning på grisenes helse og velferd og forårsake dårlig vekst. Solbrenthet kan bli smertefullt og forårsake irritasjon i huden for griser som holdes utendørs og som ikke har tilgang til passende skygge og vann eller gjørme som de kan rulle seg i gjennom sommermånedene. Sprukket og avslitt hud kan gi infeksjoner.

Halthet (purker og slaktegris)

Halthet er et tegn på at et dyr opplever smerte og er derfor ansett som et alvorlig velferdsproblem. Halthet hos griser kan være på grunn av skade eller infeksjon i foten, eller mer langvarige skjelett og ledd-problemer slik som osteokondrose. Osteokondrose er forårsaket av bruskskade i leddet og kan være på grunn av for rask vekst. Underlaget er en viktig risikofaktor for utviklingen av fotskader. Det er en økt risiko for unormal gange hos purker som holdes på spaltegolv eller hardt golv med lite eller ingen strø sammenlignet med purker som holdes på tette betonggolv med mer strø (halm/flis) eller purker som holdes utendørs. Det er også en økt risiko for liggesår eller bursitt på hasen, siden halte griser bruker mer tid på å ligge, og dette øker risikoen for at beinskader utvikler seg. Rutinemessig overvåking av griser for å identifisere halte griser er nøkkelen til å identifisere halthet tidlig for så å kunne isolere og behandle dem, noe som gjør det mulig å få rask bedring.

Holdvurdering (purker)

Regelmessig holdvurdering av griser kan si noe om fôring, helse, miljø og stell av purker gjennom tidligere laktasjoner eller gjennom drektigheten. Godt husdyrhold bør ta hensyn til de næringsmessige behovene til hver enkelt gris fordi alvorlig vekttap kan være vanskelig å gjenvinne, spesielt i fôringssystemer med grupper. Purker med dårlig hold produserer kull med lave fødselsvekter og avvenningsvekter og har større sannsynlighet for å få mindre påfølgende kull; de har økt risiko for bogsår og kan vise økt stereotypisk atferd. Overvektige purker kan lide av svake bein, økt risiko for skader og har økt risiko for spesifikke sykdommer inkludert MMA (jurbetennelse, børbetennelse og melkemangel).

Dødelighet (purker og slaktegris)

Dødelighet inkluderer griser som har dødd og de som har blitt avlivet tidligere enn planlagt av velferdsmessige årsaker (på grunn av kronisk skade eller sykdom). Høye nivåer av dødelighet og avlivning innenfor en besetning kan tyde på et dyrehold som ikke er optimalt, utilstrekkelige miljømessige forhold eller sykdomsutfordringer. Godt stell, fôring, helse- og velferds-planlegging, samt regelmessig overvåkning og at man tidlig oppdager griser som trenger ekstra stell kan minimere dødeligheten hos grisene.